

УДК 37.091.64(075)+81.111'27

orcid.org/0000-0002-7827-4701

МЕТАПРЕДМЕТНИЙ ПІДХІД В ІНШОМОВНІЙ ОСВІТІ

Дудоладова А.В., канд. пед. наук (Харків)

Стаття присвячена розгляду змісту та складових метапредметного підходу в освіті, можливості його інтеграції у процес вивчення іноземних мов, аналізу метапредметних умінь в іншомовній освіті. Розглядається зміст понять «метапредметний підхід», «метапредметні знання», «метапредметні вміння» та «метакогнітивні стратегії».

Ключові слова: вміння, знання, іншомовна освіта, метакогнітивні стратегії, метапредметний підхід, метапредметність.

© Дудоладова А.В., 2017

Дудолодова А.В. Метапредметный подход в иноязычном образовании. Статья посвящена рассмотрению содержания и составляющих метапредметного подхода в образовании, возможности его интеграции в процесс изучения иностранных языков, анализу метапредметных умений в иноязычном образовании. Рассматривается содержание понятий «метапредметный подход», «метапредметные знания», «метапредметные умения» и «метакогнитивные стратегии».

Ключевые слова: знания, иноязычное образование, метакогнитивные стратегии, метапредметность, метапредметный подход, умения.

Dudoladova A.V. Metadiscipline approach to foreign language education. The article is devoted to the problem of a metadiscipline approach. The article considers the essence and components of a metadiscipline approach in education, the possibility of its integration into the process of teaching foreign languages, as well as analysis of metadiscipline skills in foreign language education. The essence of a “metadiscipline approach”, “metadiscipline knowledge”, “metadiscipline skills” and “metacognitive strategies” has been studied.

The article is aimed at studying the metadisciplinary phenomenon within the training of future foreign language teachers and interpreters, in particular in the process of their work connected with the analysis of authentic texts. The essence of their competence is viewed through the metadiscipline approach that proves to be essential in facilitating the formation of universal skills which are believed to be an integral part of the identity of a foreign language learner. The ways to integrate the metadiscipline approach into foreign language education have been clarified on the basis of latest research in the methods of teaching. The author has undertaken an attempt at theorizing a wide range of possibilities to put the above-mentioned ways into practice of foreign language teaching. The nature of individual work has been accentuated, with an emphasis on the cognitive activity that participates in developing metadiscipline skills. With the essence of the metadisciplinary phenomenon being investigated in the article, special attention is paid to considering metacognitive strategies in the process of teaching a foreign language in linguistic institutions of higher education. Potential lines of investigating the metadisciplinary phenomenon in foreign language teaching have been identified.

Key words: foreign language education, knowledge, metadiscipline approach, metadisciplinary phenomenon, metacognitive strategies, skills.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до підготовки фахівців як ніколи тісно пов'язані зі змінами у системі пріоритетів, що відбуваються наразі в усіх галузях життєдіяльності людини та викликані темпом життя,

переосмисленням сутності професійних компетентностей та особистості самого фахівця.

Сьогодні знання не вичерпуються розумінням того, як зробити, виконати чи підготувати – зараз необхідно усвідомлювати власні дії, аналізувати усі професійні рішення та результати, що вони спричинили. Кожна професійна ситуація визначає місце фахівця у суспільстві та їх взаємозв'язок.

Формування особистості нового покоління вимагає нового підходу до освітнього процесу взагалі та іншомовної підготовки зокрема, який був би орієнтований на пізнавальну активність та навчальну автономію студентів вищих навчальних закладів. Таким підходом, який інтегрує традиційне вивчення однієї академічної дисципліни та універсальні способи пізнання навколишнього світу, може виступати метапредметний підхід, що відрізняється міждисциплінарним характером.

Аналіз останніх досліджень. Не дивлячись на те, що сама ідея метапредметності не є новою у методиці викладання та була запропонована ще на початку ХХ сторіччя, зараз вона привертає все більшу увагу науковців (Ю.В. Громико, І.Н. Почерней, Ю.А. Прокудіна, А.В. Хуторський та ін.). Подальшого дослідження все ще потребує проблема інтеграції метапредметності у процес викладання окремих дисциплін, а саме: викладання іноземних мов, що й обумовлює **актуальність** статті.

Таким чином, **мета** статті полягає у розгляді сутності метапредметного підходу та можливості його застосування у методиці та практиці викладання іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Базовою характеристикою метапредметного підходу в навчанні є зв'язок із реальними життєвими ситуаціями, постійна апеляція до життєвого досвіду індивіда та проєкція навчальних ситуацій на повсякденне життя. Зазвичай метапредметність як спробу цілісного представлення навколишньої дійсності застосовують у шкільній освіті, тоді як навчання у ВНЗ завершує формування всеохоплюючої системи універсальних компетентностей, розпочате у школі.

Метапредметний підхід визначають як «міждисциплінарну взаємодію, що дозволяє зберігати та відстоювати у соціумі культуру мислення та культуру формування цілісного світогляду» (переклад

наш – А.Д.) [2: 34]. Така цілісність досягається шляхом розгляду певної дисципліни як системи знань, що знаходиться у взаємозв'язку з іншими системами знань, а «зміст освіти організований навколо фундаментальних освітніх об'єктів» [6: 206]. Поєднання різних навчальних предметів дозволяє підготувати різнобічно розвинену особистість майбутнього фахівця, який сам визначає напрямок здійснення професійної діяльності, користуючись розгалуженою системою ресурсів із різних галузей знань.

Знання – це інформація, що забезпечує досягнення певної мети. Знання людини можна поділити на декларативні («Я знаю, що ...») та процедурні («Я знаю, як ...») [5: 129], але за умов метапредметності змінюється підхід до оволодіння знаннями, які вже неможливо просто запам'ятовувати, – їх необхідно усвідомлювати. Завдяки міждисциплінарному баченню освітнього процесу студент опановує способи пізнання, універсальні для всіх дисциплін. Усе це спричиняє необхідність запровадження у поняттєвий апарат метапредметності нового терміну – метапредметних знань, що розглядаються як «усвідомлений результат пізнавальної діяльності, що відрізняється рефлексивним характером, сприяючи усвідомленню та регуляції життєдіяльності учня, та на підґрунті якого формується цілісна картина світу» (переклад наш – А.Д.) [4: 5].

Володіння такими знаннями означає, в першу чергу, вміння застосовувати їх на практиці, що й визначає основну характеристику метапредметного підходу – його зв'язок із соціальною практикою і реальним життям. Інакше кажучи, відбувається навчання студентів загальних зразків мисленнєвої діяльності, універсальних прийомів та технік роботи з інформацією. Саме обробка інформації є однією з фундаментальних складових будь-якої діяльності. До можливих джерел такої інформації можна віднести: навчально-довідкову, художню, наукову літературу, матеріали ЗМІ, ілюстративний статистичний матеріал, інтерв'ю зі спеціалістом, аудіовізуальні джерела, Інтернет-ресурси [5: 158].

У контексті метапредметності робота із сучасними джерелами інформації набуває нового сенсу, адже результатом такої роботи має бути формування метапредметних знань. У своєму дослідженні Ю.А. Прокудіна пропонує технологію формування метапредметних знань, що складається з шести етапів [4: 11–12]:

- аналітичний – аналіз та осмислення навчального матеріалу, визначення цільових орієнтацій;
- пошуковий – пошук і відбір необхідної інформації;
- міжпредметний – ціннісне осмислення можливостей використання отриманих знань у контексті інших дисциплін, розгляд міжпредметних зв'язків із метою виходу на метапредметний рівень навчання;
- професійно-орієнтований – аналіз та осмислення можливостей застосування отриманих метапредметних знань;
- соціальний – визначення значущості отриманих знань на індивідуальному, суспільному або глобальному рівнях;
- рефлексивний – рефлексивна оцінка індивідуального метапредметного досвіду діяльності.

Зміст іншомовної освіти відкриває необмежені можливості для формування та подальшого розвитку метапредметних знань у студентів ВНЗ. Так, студенти-філологи на початковому етапі формування метапредметних знань усвідомлюють особистісне та професійне значення знань, що можна отримати, керуючись внутрішньою мотивацією до здійснення успішної міжкультурної комунікації у майбутньому.

Пошук та робота з іншомовними джерелами інформації є основоположним видом діяльності саме для процесу вивчення іноземних мов, де занурення до іншомовного інформаційного простору уможливорює доступ до природного середовища існування іноземної мови. Усі майбутні філологи постійно працюють із різними видами інформації, адже їхня професія безпосередньо пов'язана з інформаційною діяльністю, тож вони потребують певного рівня розвитку інформаційної культури, до складу якої відносять п'ять елементів: джерела інформації; технології пошуку нової інформації; технології збору нової інформації; технології аналізу нової інформації; технології презентації нової інформації [5: 130].

На міжпредметному етапі студенти філологічних спеціальностей усвідомлюють можливості переносу профільних знань на інші дисципліни та навпаки. Наприклад, майбутні перекладачі будуть використовувати отримані у ВНЗ знання з непрофільних дисциплін під час професійної діяльності, тобто перекладу текстів різноманітної тематики. Взагалі, будь-який випускник ВНЗ може використовувати

знання іноземної мови як шлях до отримання нових знань з інших дисциплін, тим самим виходячи на метапредметний рівень пізнання.

Специфіка дисципліни «Іноземна мова» полягає в її спрямованості на здійснення комунікації на міжкультурному рівні, що само по собі є значущим як для індивіда, учасника комунікації, для суспільства, яке ґрунтується на спілкуванні, так і для глобального простору.

Опанування такими метапредметними знаннями можливе за умови володіння метапредметними вміннями, оскільки формальна наявність знань не гарантує досягнення поставленої мети, тому вважаємо за необхідне виокремити такі вміння як ще один елемент метапредметності. Метапредметні вміння – це «універсальні навчальні вміння, методи пізнання себе та світу» [7], серед яких виділяють такі уміння:

- визначати мету та завдання свого навчання;
- планувати найбільш ефективні шляхи досягнення цих цілей і завдань;
- співвідносити дії із запланованим результатом і контролювати та оцінювати хід і результати своєї діяльності;
- узагальнювати, класифікувати інформацію, встановлювати взаємозв'язки та паралелі;
- практикувати смислове читання;
- працювати індивідуально та в групі;
- ефективно використовувати мовленнєві засоби відповідно до комунікативної мети;
- застосовувати інформаційно-комунікаційні технології;
- розвивати екологічне мислення [1: 17].

Особливістю іншомовної освіти є те, що вона надає можливість розвивати всі метапредметні вміння – перш за все, це стосується практики смислового читання, яке ґрунтується на роботі із текстом. Іншомовний текст як об'єкт аналізу представляє собою можливість залучити студентів до культури країни, мова якої вивчається, розширити межі їхнього світобачення. Так реалізується соціокультурний компонент іншомовної освіти, з одного боку, та встановлюється зв'язок із реальним життям носіїв мови, з іншого боку. Робота з іншомовними текстами на метапредметному рівні дозволяє студентам встановлювати зв'язки між різними сегментами навчальної інформації, таким чином активізуючи пізнавальну активність. Це призводить

до розвитку універсальних вмінь розуміти, сприймати, конструювати та трансформувати будь-який текст.

Досліджуючи проблему інтеграції метапредметності в окремі навчальні дисципліни, необхідно брати до уваги специфіку цих дисциплін та шляхи впровадження в них принципів метапредметності. Метапредметність у викладанні іноземної мови безпосередньо пов'язана з реалізацією метакогнітивних стратегій, що входять до системи загальнонавчальних стратегій іншомовної освіти. Такі стратегії, які відрізняються чітко вираженим метапредметним характером, забезпечують «загальні процеси пізнавальної мисленневої активності та процеси інформаційно-пізнавальної текстової діяльності» (переклад наш – А.Д.) [3: 66–67]. Метакогнітивні стратегії складаються з двох підвидів: інформаційні (стратегії пошуку та отримання інформації) і когнітивні (стратегії інтелектуальної активності) та відіграють одну з головних ролей у процесі вивчення іноземної мови, адже «в основу такого узагальненого підходу покладена спільність механізмів функціонування мов, що може слугувати опорою для узагальнення закономірностей, порівняння та оволодіння різними мовами, що вивчаються» (переклад наш – А.Д.) [3: 66–67]. Таким чином, метакогнітивні стратегії забезпечують засвоєння загальних універсальних принципів оволодіння різними мовами та віддзеркалюють метапредметність в іншомовній освіті.

Виходячи із положення, що метапредметність – це, перш за все, встановлення міжпредметних зв'язків, пріоритетними у процесі інтеграції метапредметного підходу в іншомовну освіту повинні вважатися завдання, спрямовані на порівняння явищ, понять, тенденцій, на розуміння їх взаємозв'язків. Проте наразі основним методом формування метапредметних знань виступає метод проблемних ситуацій, сутність якого повністю корелює з принципами метапредметності. Базовими елементами такого методу є проблемна ситуація та процес її вирішення. Технології проблемного навчання відрізняються: 1) стимулюванням самостійної навчальної діяльності, активного пошуку та творчості; 2) розвитком інтуїції та критичного мислення; 3) набуттям досвіду вирішення теоретичних та практичних задач; 4) розвитком основних інтелектуальних умінь (узагальнення, систематизації, аналізу, синтезу, дедукції, індукції); 5) підвищенням

пізнавального інтересу до змісту і методів навчальної дисципліни;
б) залученням до розуміння та пошуку нового наукового знання [5: 71–72].

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що метапредметний підхід в освіті дозволяє виховати цілісну всебічно розвинену особистість майбутнього фахівця, який розуміє весь спектр зв'язків із явищами навколишнього світу та використовує універсальні способи пізнання та роботи з інформацією під час вивчення різних дисциплін.

В іншомовній освіті метапредметний підхід реалізується за допомогою метапредметних знань, умінь та метакогнітивних стратегій, які відповідають специфіці дисциплін філологічного циклу і дозволяють розглядати матеріал, що вивчається, на основі реальних життєвих і професійних ситуацій. Принцип метапредметності сприяє забезпеченню необхідної та успішної комунікації фахівця у сучасному світі, встановленню професійних контактів та розумінню надпредметної сутності явища спілкування і своєї ролі у міжкультурній комунікації.

Перспективу наукових розвідок у цьому річищі вбачаємо у створенні методологічного забезпечення метапредметності в іншомовній освіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глоссарий методических терминов и понятий (русский язык, литература): Опыт построения терминосистемы / Под общей ред. Е.Р. Ядровской, А.И. Дунева. – СПб. : Свое издательство, 2015. – 306 с.
2. Громько Н.В. Метапредмет «Знание» : учеб. пособие / Н.В. Громько. – М. : Пушкинский институт, 2001. – 34 с.
3. Коряковцева Н.Ф. Теория обучения иностранным языкам: продуктивные образовательные технологии : учеб. пособие для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений / Н.Ф. Коряковцева. – М. : Академия, 2010. – 192 с.
4. Прокудина Ю.А. Формирование метапредметных знаний старшеклассников в условиях профильного обучения : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Ю.А. Прокудина. – Нижний Новгород, 2013. – 23 с.

5. Современные образовательные технологии : учебное пособие / [кол. авторов; под ред. Н.В. Бордовской]. – 3-е изд., стер. – М. : КНОРУС, 2013. – 432 с.
6. Хуторской А.В. Дидактика : учебник для вузов. Стандарт третьего поколения / А.В. Хуторской. – СПб. : Питер, 2017. – 720 с.
7. Хуторской А.В. Что такое современный урок [Электронный ресурс] // Интернет-журнал «Эйдос». – 2012. – № 2. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2012/0529-10.htm> (дата звернения : 02.03.2017).

REFERENCES

- Bordovskaya, N.V. (Eds.). (2013). *Sovremennyye obrazovatelnyye tekhnologii [Modern educational techniques]*. 3rd ed. stereotyp. Moscow: KNORUS [in Russian].
- Hromyko, N.V. (2001). *Metapredmet "Znaniye" ["Knowledge" metadiscipline]*. Moscow: Pushkinsky institut [in Russian].
- Khutoskoy, A.V. (2012). *Chto takoye sovremennyy urok [What is a modern lesson]*. *Eidos [Eidos]*, [online], 2. Available at: <http://www.eidos.ru/journal/2012/0529-10.htm> [Accessed 02 March 2017]. [in Russian].
- Khutoskoy, A.V. (2017). *Didaktika [Didactics]*. St. Petersburg: Piter [in Russian].
- Koriakovtseva, N.F. (2010). *Teoriya obucheniya inostrannym yazykam: produktivnyye obrazovatelnyye tekhnologii [Theory of foreign language teaching: productive educational techniques]*. Moscow: Akademiya [in Russian].
- Prokudina, Yu.A. (2013). *Formirovaniye metapredmetnykh znaniy starsheklassnikov v usloviyakh profilnogo obucheniya [Formation of high-school students' metadisciplinary knowledge within specialized education]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Nizhniy Novgorod [in Russian].
- Yadrovskaya, Ye.R. and Duneva, A.I. (Eds.). (2015). *Glossariy metodicheskikh terminov i ponyatiy (russkiy yazyk, literatura): Opyt postroyeniya terminosistemy [Glossary of terms and notions of methods (Russian language and literature): Experience of creating the term system]*. St. Petersburg: Svoyo isdatelstvo [in Russian].